
TRADUCTOLOGIA I DISCURS

L'estudi de la traducció, com bé se sap, es remunta a una tradició de pensament venerable i multisecular, vinculada a una pràctica històrica que contribuïa a gestionar la diversitat de les llengües i les cultures en el marc dels contactes sociolingüístics imprescindibles, en especial a partir dels textos escrits que contenen les claus més exportables de la saviesa, les lleis, la religió o la fabulació literària d'un poble. Al capdavant, la història de la traducció –i de la reflexió sobre aquesta pràctica– és indissociable de la història del comerç de les idees, del tràfic amb la informació o amb les habilitats tècniques i, en paral·lel, del que podríem anomenar el tràfic de les influències sociopolítiques que han determinat, per mediació de la llengua i la cultura, la cartografia de la història.

Tanmateix, la traductologia, que és encara jove com a disciplina, es va veure sovint condicionada per una lingüística d'orientació contrastiva, més atenta a les diferències lèxiques o sintàctiques que a les mareas culturals de què les pràctiques traductores eren vehicle. També la traducció literària ha estat a vegades estudiada com una activitat singular –d'un costat, dotada de valors de prestigi per a l'autor traduït i la seua difusió internacional, i de l'altre, abocada a la frustració de no poder traslladar mai la inefabilitat del *missatge* literari–, una activitat que sobretot mereixia l'esforç de l'estudi a causa dels problemes d'equivalències microestructurals que suscitava entre el text originari i el text meta. Aportacions a la teoria de la traducció com són les de Hatim i Mason, les de Baker, Toury o Even-Zohar, entre altres, han reconduït la qüestió a territoris epistemològics més vastos, on tenen cabuda, al costat de la problemàtica de la traducció de les microestructures, els interrogants que planteja la pragmàtica dels gèneres discursius convencionalitzats en cada àmbit cultural, la inobvia historicitat de les normes traductores, la contribució de les traduccions a la dinàmica cultural dels

---

---

pobles, els desequilibris de poder entre les llengües implicades en cada cas o entre els grups que promouen i condicionen les decisions editorials. Aquest nou paradigma, no uniforme, però sí clarament reconeixible pels seus plantejaments innovadors de la disciplina, ha incidit en els estudis universitaris de l'àrea catalana i s'ha consolidat especialment a la Universitat Autònoma de Barcelona, a la Pompeu Fabra, a la Universitat Jaume I de Castelló i a la Universitat d'Alacant. Caldria, així mateix, citar, en relació amb la força que pren entre nosaltres aquest nou paradigma traductològic, el Projecte Institucional de Recerca "Institut Virtual Internacional de Traducció" (IVITRA) (*).

En aquest context, la traductologia albira uns horitzons nous, més ambiciosos. La *literatura traduïda* a una llengua determinada passa, de ser un epifenomen anecdòtic –o fins i tot espuri–, a constituir un capítol cabdal de la història de la tradició literària d'una llengua. El traductor literari assoleix la condició d'escriptor i ocupa el lloc que li correspon en la República de les lletres, en la configuració del camp de forces cultural d'una societat donada en un moment donat. Les ideologies no es perceben ja com a alienes al procés de traducció, sinó que s'hi insereixen, s'involucren en les pràctiques professionals i en les inevitables tasques de recontextualització que han de dur-se a terme. No pot obviar-se la consideració de les tensions interculturals, postcolonials, sexistes, o bé les que afecten les pautes de prestigi associades als àmbits d'ús d'una llengua en un context plurilingüe. La traducció científica o la dels discursos rònegament tècnics no és tampoc aliena a aquestes mutacions del panorama traductològic: ¿com ignorar, per exemple, la peremptorietat de l'expressió en anglès de l'avantguarda de la investigació científica, o els mètodes de traducció –a diverses mans, i amb ignorància recíproca entre els traductors de cada sèrie de fragments– imposats per les empreses com a prevenció de l'espionatge industrial? L'estudi de les pràctiques traductores ens força avui a posar atenció a molts factors d'índole diversa –sociològica, sociolingüística, ideològica, ètnica, economicista, o simplement de rutines professionals– que desborden el marc de la lingüística estricta. En aquest dossier monogràfic no hem pretès incloure'ls tots, per descomptat, però sí que hem adoptat una perspectiva més àmplia que la de la lingüística estricta, una perspectiva compromesa amb la pragmàtica dels discursos –entesos, aquests, com a pràctiques socials de la paraula que impliquen la transposició entre llengües i entre contextos socioculturals diferents.

(*) <http://www.ivitra.ua.es>

La primera contribució a aquest monogràfic és la de Mona Baker, una de les referències clau en el panorama actual de la teoria de la traducció, que ens ofereix un treball –que en l’original anglès veurà la llum en el número 17 de *Social Semiotics* (2007)– sobre la traducció i la recontextualització dels conflictes. El treball, que palesa un fort compromís ideològic més visible que en altres treballs clàssics de l’autora, com és *In other words*, es presenta ací en versió catalana i degudament situat en la trajectòria de l’autora i en el panorama actual de la disciplina per mitjà d’un pròleg que hem encarregat a Frederic Chaume.

La contribució de Mercè Tricàs se centra en la idea d’intencionalitat de la traducció i s’aplica a una anàlisi de qüestions suscitées per la traducció d’un connector discursiu del francès: *pourtant*. L’examen d’una mostra de textos literaris en francès i de diverses traduccions d’aquests al català i a l’espanyol permet, no sols explicar millor alguns matisos del connector en francès, sinó també i sobretot l’adequació comunicativa de les propostes traductores.

Tot seguit, Vicent Martines presenta un estudi sobre la traducció del component fraseològic –en un sentit ampli, que inclou les col·locacions– del *Tirant* i de les poesies d’Ausiàs March, a partir d’un corpus multilingüe digitalitzat. Sens dubte la fraseologia representa un repte per al traductor per tal com és un dels factors essencials de la naturalització del discurs. El treball de Martines fa un acarament de les diferents solucions traductores que aprofita per comparar els resultats i també per aprofundir en el coneixement lingüístic i estilístic dels grans clàssics catalans.

L’aportació de Bertha Gutiérrez Rodilla versa sobre la història de la traducció del discurs de la medicina com a pràctica social rellevant que *mediava* la transferència de coneixements i que contribuïa a construir-los a través de la circulació entre els pobles. L’autora, de manera conseqüent amb la seua concepció de les pràctiques traductores, que és la que hem volgut imprimir al nostre monogràfic, no deixa de prendre en consideració els mecanismes socials –de mestissatge, de dominació, etc.– o la diversitat d’agents socials i de convencions més o menys institucionalitzades que intervenen en el procés.

L’article de Vicent Salvador aplica un quadre teòric semblant a l’anàlisi d’un escriptor contemporani, Joan Fuster, en la seua doble vessant de traductor i objecte de traduccions. És summament suggestiu el paper de Fuster com a inductor de la recepció en l’àmbit català, per mitjà de traduccions, de certs autors europeus –Silone i molt en especial Camus– i en concret d’una certa problemàtica molt de l’època: la del

---

compromís social de l'intel·lectual. Aquesta temàtica, que tant preocupava el Fuster dels anys cinquanta i seixanta, es vessa també en un text central del seu *Diccionari per a ociosos*, traduït posteriorment a diverses llengües europees i que ha d'afrontar el risc del seu volgut ancoratge a un temps i una circumstància avui sobrepassats pels esdeveniments històrics.

Ovidi Carbonell presenta una indagació sobre els factors identitaris en l'escriptura catalana en el context valencià, en el marc d'una dialèctica entre el model de llengua de l'escriptura literària i les varietats locals. L'autor analitza sense prejudicis l'entrellat ideològic que subjau a moltes operacions de traduccions intralingüístiques de caràcter interdialectal o a algunes altres operacions traductores que impliquen factors identitaris de caràcter polèmic que exigeixen un examen crític atent a les derivacions ideològiques.

Finalment, la contribució de Cristina García del Toro al nostre monogràfic consisteix en la presentació d'un panorama documentat de la traducció entre català i espanyol en dos àmbits tan estretament relacionats com són el literari i l'audiovisual. Certament, la proximitat entre aquestes llengües i el grau d'intercomprensió entre els parlants d'ambdues –més encara en el cas de comunitats de parla on els dos idiomes són protagonistes del repertori sociolingüístic disponible i on sovintegen les situacions de bilingüisme– suscita interès per escatir quin és el complex feix de motivacions i efectes d'aquest tipus de pràctiques traductores.

Podem dir que el conjunt de contribucions a aquest dossier, plural en suggeriments, insisteix en algunes dimensions d'actualitat epistemològica: des de l'anàlisi de la ideologia fins a la pragmàtica dels connectors textuais i les tecnologies aplicades a l'escorcoll de *corpora* paral·lels; des del paper de la praxi traductora en la història del coneixement especialitzat fins la sociologia del camp literari o la dimensió sociolingüística dels processos en què participa el català, sense oblidar la dimensió audiovisual de moltes traduccions d'avui. Tot plegat, el propòsit d'aquest recull de propostes és reforçar, en els estudis traductològics, algunes de les línies de reflexió més fecundes i sovint innovadores que segueixen avui aquests estudis.

VICENT SALVADOR
Universitat Jaume I
VICENT MARTINES
Universitat d'Alacant